

"Peix al cove!": Mètode per aprendre ortografia a Primària i Secundària basat en la reflexió, el diàleg i la recerca a l'aula

Xavier Fontich
Universitat autònoma de Barcelona
xavier.fontich@uab.cat

In Memoriam: Marta Gallart Rosas (1966-1922)

El mètode que presento aborda l'ortografia a l'aula de Primària i de l'ESO a partir de la següent idea: per aprendre ortografia cal que ens basem no només en el verb "fixar-s'hi" sinó també en el verb "reflexionar". És a dir: cal que promoguem no només tasques de memòria visual sinó també i *sobretot* tasques que promoguin la reflexió metalingüística compartida amb els altres aprenents i el docent. En les línies que segueixen descriu el funcionament del material dissenyat adreçat a alumnes de 5è de Primària i descriu com aquest material ha estat portat a l'aula per part d'alumnes de 4t al si d'un projecte de treball i adoptant el rol de docents. Alumnes de 4t s'han implicat en tasques de reflexió conjunta i han explorat interrogants que planteja l'ortografia, com ara "Arriba un moment en què ja no fem faltes mai més a la vida?", "Com aprenien ortografia les persones fa 50 anys?" o "Com aprenen ortografia infants de 5è de Primària a l'actualitat?". L'objectiu és per a 5è relacionar ortografia i reflexió i per a 4t desautomatitzar l'estudi de l'ortografia i afegir, al vessant normatiu habitual, els vessants sociològic (l'ortografia a la societat) i pedagògic (ens convertim en ensenyants d'ortografia per als més petits). Tanco el text amb unes reflexions finals sobre la rellevància d'aquest projecte per a la formació del professorat. Paraules clau: Mètode per a l'aprenentatge de l'ortografia; Primària; Secundària; Projecte de treball; Reflexió metalingüística.

1. Introducció

El projecte que descriuré en les línies que segueixen es titula "Fem que l'ortografia sigui... peix al cove!". L'he portat a terme amb alumnes de Primària i Secundària d'un centre proper a Barcelona i exposant l'experiència tal com es va desenvolupar voldria compartir amb el lector el que des del meu punt de vista és una perspectiva adequada i innovadora per ajudar els alumnes a millorar l'ortografia. Tal com descriuré tot seguit ha implicat els alumnes¹ en activitats diverses: fer entrevistes, escriure petites autobiografies, elaborar un blog, preparar material per a alumnes més petits, exposar resultats d'una recerca a estudiants universitaris, i realitzar un vídeo. Totes aquestes activitats han tingut l'arrel en un interrogant inicial que plantejo als meus alumnes de 4t d'ESO: "Per què creieu que després de tants anys de fer exercicis d'ortografia alguns de vosaltres encara feu tantes faltes?".²

¹ En aquest document empraré la forma no-marcada habitual de les llengües romàniques com el català quan el discurs es refereix indistintament a qualsevol gènere existent en l'univers extralingüístic (gènere masculí, gènere femení, etc.). Ens basem en els treballs de Bosque (2012) i Grijelmo (2019) i l'informe [Guia per a l'ús no sexista del llenguatge a la UAB](#) (2023) del Servei de Llengües de la Universitat Autònoma de Barcelona.

² Les referències al que va passant a l'aula provenen del diari d'aula que com a docent vaig portar a terme al llarg del projecte, seguint els plantejaments de la recerca-acció (vegeu per exemple Bradbury, 2020, i Cambareri, 2021).

Les línies que segueixen s'organitzen en tres parts. A la primera part hi explico el sentit amb què formulo aquest interrogant a l'aula i presento els vuit interrogants més que es van desencadenar a l'aula en gran grup. I a la segona part hi explico les diverses activitats portades a terme, organitzades com un projecte de treball en què cal parlar, llegir i escriure per apropar-se a l'ortografia amb una mirada nova. Finalment, explico de quina manera el projecte ha connectat modestament amb la formació del professorat (amb presentacions al claustre de dues escoles i a la titulació d'Educació Primària de la Universitat Autònoma de Barcelona).

2. Una intervenció sobre ortografia a l'aula d'ESO

Els alumnes de 4t d'ESO que han participat en el projecte d'ortografia han estat treballant al llarg del primer trimestre de curs continguts d'història de la literatura (principalment literatura medieval), qüestions gramaticals (funcions sintàctiques i morfologia) i lectures diverses (fragments de textos del llibre de text i la lectura obligatòria de curs). L'ortografia s'ha treballat poc. La raó no es troba en la falta de temps sinó més aviat en els dubtes que em genera abordar l'ortografia de la manera habitual, tal com suggereix la següent anotació del diari: "Té sentit treballar l'ortografia a 4t d'ESO fent el mateix tipus d'activitats que aquests alumnes han estat realitzant des de fa ja un munt d'anys?".

Els alumnes han estat treballant l'ortografia al llarg de l'ESO seguint les tasques del llibre de text, principalment de manera individual i a partir de les correccions del mestre en els textos que escriuen. Diari del docent: "Ha servit d'alguna cosa corregir sempre el mateix tipus de faltes? Difícilment els alumnes es motivaran si sempre fan el mateix tipus de tasques, i sense motivació difícilment milloraran l'ortografia". Em plantejo de proposar als alumnes un projecte diferent, que signifiqui una manera nova d'abordar l'ortografia, més àmplia, que els situï més enllà del nivell lèxic o sintàctic i de tasques individuals com els dictats i la còpia, que els ajudi a adoptar una postura reflexiva sobre el seu propi aprenentatge i els convidi a veure la necessitat de responsabilitzar-se d'aquest aspecte d'una manera més personal.

Amb aquestes idees formulo a l'aula el següent interrogant: "Per què creieu que després de tants anys de fer exercicis d'ortografia alguns de vosaltres encara feu tantes faltes?". Intento de fer-los veure que no és un interrogant-retret, com si els digués "Us hauria de caure la cara de vergonya, a aquestes alçades i encara fent tantes faltes!" sinó un interrogant genuí, com els que ens formulem a la vida real quan volem saber una cosa que desconeixem. La idea és que si a l'escola i a la vida en general ens ensenyen a fer una cosa el més normal és que amb més o menys perícia aprenguem a fer-la: pensem per exemple en activitats com participar en una obra de teatre, fer un text per Sant Jordi, jugar a hoquei patins o dominar un joc d'ordinador. Aquest aprenentatge, però, no es dona o no es dona en la mateixa mesura en relació a l'ortografia, una observació amb la qual els propis alumnes estan bàsicament d'acord. Aleshores, la pregunta genuïna que els convido a fer-se és "Per què creieu que passa això?".

S'obre en aquest punt i al llarg de dues sessions un animat debat en el qual van sorgint un conjunt de temes que anoto a la pissarra i que al final entre tots sintetitzem en les següents vuit preguntes, agrupades en una simbòlica rosa dels vents que ajuda a guiar la reflexió. A les línies que segueixen acompanyo cadascuna d'aquestes preguntes amb una síntesi del raonament seguit a l'aula.

1) *Aprendre ortografia és fàcil o difícil?* Els alumnes poden arribar a pensar, degut a la insistència amb què els professors els parlem de la necessitat de "no fer faltes" (i a l'esverament que mostrem quan alguns fan faltes garrafals), que l'ortografia és en el fons fàcil i que el problema és que els alumnes (o alguns d'ells) no s'hi fixen prou. En realitat l'ortografia és un sistema molt complex que demana un aprenentatge i una atenció constants.

2) *Existeix un "estadi zero" de faltes d'ortografia?* Sense adonar-nos-en, els professors podem estar comunicant la idea següent: "Arriba un dia en què una persona deixa de fer faltes". Però és aquesta una idea correcta o raonable? Els explico la història del meu bon amic David, durant molts anys corrector a la rotativa del diari Regió7. La seva feina consistia a corregir les faltes comeses per professionals tan qualificats per a l'escriptura com periodistes i escriptors: quan un text passava per les mans del corrector no es donava per bo encara sinó que passava per les mans d'un segon corrector. Si als professionals experts en escriptura i normativa ortogràfica i gramatical els passen faltes per alt, ¿és realista pensar que hi hagi un estadi en què "ja no fem faltes", que podríem anomenar "estadi zero" de faltes d'ortografia?

3) *Hi ha algú al món que no faci mai faltes?* Lligant amb l'interrogant anterior, és poc realista (per no dir fantasiós completament) pensar que al món hi hagi algú que no fa faltes. Hi ha molts textos de vocabulari específic que potser un usuari de la llengua no està acostumat a escriure: el desconeixement de com s'escriuen determinats tecnicismes pot portar a no escriure'ls bé. Traslladant aquesta idea a l'aula, per als aprenents en molts casos (sobretot en estadis inicials) les paraules són noves i per això fan faltes. Lògicament això no ho explica tot, però sí que explica algunes coses; la següent pregunta amplia aquesta idea.

4) *Els professors fem faltes?* Els alumnes poden acabar aprenent una idea que és equívoca. A base de dir-los que no poden fer faltes poden acabar pensant (encara que no ho diguem) que els professors no en fem. Però és això cert? Els explico que sempre hi ha aquella paraula que se'ns pot escapar, aquell mot que encara que sapiguem com s'escriu de vegades escrivim malament o amb el qual sempre ens entrebanquem i dubtem. Segurament tothom (inclosos els professors) té "la seva falta": els confesso que la meua és "ahora", indetectable per correctors automàtics! Aquest plantejament humanitza el procés difícil de dominar l'ortografia, perquè mostra als alumnes que es tracta d'un procés amb el qual s'ha d'enfrontar qualsevol persona que es proposi d'escriure un text.

5) *Podem exigir de no fer faltes?* Els dic que la resposta a aquest interrogant ha de ser inequívocament afirmativa: "És clar que sí, que ho podem exigir!". Ara bé: els dic també que exigir als altres implica exigir-se a un mateix. És a dir: posar sobre la taula els problemes dels altres per poder-los arreglar ha de començar per posar sobre la taula els problemes d'un mateix per poder-los arreglar. Això es resumeix en el següent: l'exigència no ha d'estar renyida amb l'empatia, i parlar dels problemes d'ortografia amb alumnes ha d'incloure problemes, vivències i estratègies del propi professor. Això serà una mostra de *fair play*, un missatge segons el qual "Tots hem d'aprendre aquesta cosa tan difícil que és l'ortografia i ho hem d'estar aprenent sempre".

6) De quina manera podem ajudar els alumnes a no fer faltes? La tasca del professor és acompanyar i guiar l'aprenent en aquest aprenentatge. Però això és una mena de "declaració de principis" fàcil de fer i que en el fons no compromet a res. Cap professor diria mai "La tasca del professor és no ajudar l'aprenent". Aleshores la veritable pregunta ha de ser una altra: "Com podem ajudar? Què hi podem fer?". Existeix la temptació de respondre aquesta pregunta de forma senzilla: fent dictats, corregint textos, fent fer llistes, etc. Es tracta de mesures necessàries però insuficients. Potser la resposta seria que no hi ha una sola activitat vàlida i la combinació de totes elles pot portar a la millora si es té en compte la següent idea, aparentment banal: no podem esperar que els aprenents aprenguin ortografia (o qualsevol altre contingut escolar) només sobre la base de "fixar-s'hi" (relacionat amb la memòria visual) sinó que cal fer servir també un altre verb: "reflexionar", relacionat amb la funció metalingüística.

7) És important no fer faltes? Quan és important que un text no tingui faltes? Pensar que un text no pot tenir faltes és segurament una idea inadequada, una idea que no compleixen necessàriament les persones adultes que dominen l'escriptura. Efectivament, l'ortografia no és sempre un aspecte que es revisi a fons en tots els textos que generem (pensem en un correu electrònic a un amic, un WhatsApp o una nota que enganxem a la nevera) o almenys no en el mateix grau que un examen, un text que es farà públic (com ara una piulada) o un formulari per a l'administració. L'ortografia no té el mateix grau d'importància en totes les situacions i això forma part també del que cal ensenyar quan s'ensenyava ortografia si l'escola aspira a impartir un ensenyament realista, raonable, útil i significatiu per a la vida dels alumnes.

8) Els errors són indicatiu de desconeixement o indicatiu d'aprenentatge? Els explico que de vegades em ve una mica de pànic quan veig determinades faltes d'alguns alumnes. Penso: "I ara com m'hi poso? Què puc fer per ajudar-lo? Si a aquestes alçades encara no sap com s'escriu, què hi puc fer?". Però ens pot ajudar pensar d'una altra manera: encara que els docents desitjàriem de no trobar-nos amb determinades faltes, podem pensar que tal o tal error ens està explicant alguna cosa que hem de descobrir. Per exemple: "Què ens indica, que un aprenent que llegeix molt faci faltes?". Els docents podem pensar que de res han servit els munts de tasques d'ortografia que s'han fet fer; podem pensar alternativament que si no hi hagués hagut aquestes tasques encara hi hauria més faltes; i podem pensar, finalment, que l'aprenentatge implícit (inconscient) derivat de llegir molt funciona per a algunes persones però no per a d'altres.

Aquests interrogants, doncs, ajuden a sintetitzar el debat i orientar-lo cap al terreny que m'interessa, delimitat per dues idees: existeix la possibilitat d'abordar l'ortografia d'una altra manera, i aquesta altra manera passa per incloure la reflexió sobre el propi aprenentatge. Plantejo en aquest sentit que la mesura que observem en els projectes de treball més exitosos impliqui *discutir, escriure, llegir, exposar, reflexionar, implicar-se emocionalment, valorar, rebatre, recollir, sistematitzar, dissenyar, programar*, etc. Això pot resumir-se en dues paraules: reflexió metalingüística i projecte de treball.

Una bona manera d'aprendre llengua és implicar-se en una reflexió metalingüística a través d'activitats organitzades com un projecte de treball. Aquesta reflexió no està destinada a fer-se en solitari: la solitud és una condició per a la memòria visual, que parteix de la idea segons la qual l'aprenentatge es produeix "dins la persona". En canvi, la reflexió basada en el diàleg ens situa en un context compartit en què l'aprenentatge es produeix amb els altres. Fer de l'ortografia un contingut sobre el qual parlar, dialogar, discutir, compartir i escriure pot ajudar els alumnes a no sentir-se sols en el seu aprenentatge i potser a aprendre més i millor.

3. Un projecte per aprendre ortografia

Els plantejo en aquest punt de realitzar un projecte que tingui per objectiu aprendre a reflexionar sobre l'ortografia. M'inspiro en el model de Seqüències Didàctiques desenvolupat per a l'aprenentatge de l'escriptura, la gramàtica, l'oral o l'educació literària (vegeu Camps et al. 2021; Delgado, 2021; Vilà, 2005; Fontich, 2020). El projecte tindrà tres fases (Quadre 1):

Quadre 1

Fase 1	Fase 2	Fase 3
Reflexió general: la rosa dels vents Proposta de projecte: a) recerca 1: "Com vas aprendre ortografia?" b) recerca 2: "Peix al cove!"	Desenvolupament: a) recerca 1: "Com vas aprendre ortografia?" b) recerca 2: "Peix al cove!"	Exposició dels resultats

A la Fase 1 hi situem la reflexió que acabo de descriure i que ha desembocat en una rosa dels vents. Hi situem també la proposta de portar a terme dues recerques sobre ortografia. La Fase 2 consistirà a desenvolupar aquestes dues recerques. La primera es titula "Com vas aprendre ortografia?" i consisteix a reflexionar sobre com altres persones han après ortografia i sobre com cada persona de la classe recorda aquest aprenentatge. La segona recerca es titula "Peix al cove!" i consisteix a reflexionar sobre com un infant aprèn ortografia: els alumnes de 4t triaran un alumne de primària i li faran de mestres emprant el material dissenyat amb aquesta finalitat (vegeu l'Annex), proposant-li tasques, fent-li correccions i avaluant-ne l'aprenentatge. Els resultats d'aquestes dues recerques es van publicant en un blog d'aula molt senzill, titulat segons el conegut palíndrom "CatalaalataC" (<http://quart20132014.blogspot.com.es/>). L'objectiu és que els alumnes no es limitin a lliurar la feina al professor sinó que es preocupin també de fer pública aquesta feina.

Compartir el coneixement no és una qüestió menor. Tal com destaca Pea (1993, citat a Mercer, 2019, p. 153) "l'expertesa es defineix a través de la participació persistent en el discurs d'una comunitat, i no tant a través de la possessió d'estructures conceptuais o de destreses per a la solució de problemes" (en anglès a l'original). És a dir: què significa saber coses? Segons aquestes paraules significaria principalment poder entrar en el diàleg que es produeix en una comunitat determinada, com ara aquella interessada a ensenyar i aprendre ortografia. Alguns alumnes es pregunten qui pot estar interessat a llegir les seves entrades al blog, en realitat. La resposta té a veure amb la Fase 3: aniran a exposar personalment el projecte realitzat a estudiants universitaris de magisteri (concretament del Grau de Primària de la Universitat Autònoma de Barcelona). A aquests estudiants de mestre els pot interessar explorar primer el blog per tenir més informació del projecte abans que ells els el vagin a explicar.

3.1. "Com vas aprendre ortografia?": una recerca sociològica sobre l'ortografia

Els alumnes per grups han d'adoptar el que en podríem dir una mirada "sociològica" a l'ortografia: és un contingut que tothom ha d'aprendre i que sempre s'ha de fer servir. La perspectiva habitual és la de dir als alumnes que dominar l'ortografia i la normativa té gran rellevància social; en canvi rarament s'explora des del punt de vista sociològic de la vivència de les persones ni per exemple es pregunta al professor si també va tenir dificultats a l'hora d'aprendre ortografia (i encara menys si encara en té!). Aquesta recerca

explorarà la biografia escolar de diverses persones en relació a l'aprenentatge de l'ortografia. Els proposo d'organitzar aquesta recerca seguint quatre interrogants: (1) Què volem saber?, (2) Què hem de fer per saber-ho?, (3) Què hem après? i (4) Quina conclusió en traiem? (Serafini, 2007).

- **Què volem saber?** De l'ortografia, en volem saber l'opinió que persones diverses tenen de l'aprenentatge que en van fer o que en fan a l'escola. La raó és que tothom ha estudiat ortografia, ja sigui gent gran (pares i avis) o gent petita (alumnes de primària actuals). Això contrasta amb el que passa amb d'altres continguts escolars (per exemple abans no es feia informàtica i ara sí). Entre els informants s'hi inclouen tots els components de la classe de 4t d'ESO.
- **Què hem de fer per saber-ho?** Ens caldrà organitzar una recerca qualitativa, que consisteix en contactar amb un grup reduït d'informants d'edats diverses i fer-los una breu entrevista. Tanmateix, un dels grups s'ofereix per preparar un qüestionari Likert per a un grup nombrós de persones.
- **Què hem après?** Les conclusions són que tothom recorda haver fet en major o menor mesura activitats d'ortografia. Molta gent diu que les activitats no els han servit per no fer faltes. Algunes persones manifesten que trobaven les activitats molt avorrides.
- **Quina conclusió en traiem?** Realitzar aquesta activitat ens ha permès veure que l'aprenentatge de l'ortografia forma part de la vida de les persones; hem après a adoptar un punt de vista diferent a l'habitual quan parlem d'ortografia a l'escola, que és principalment lingüístic i normatiu (ens fixem en les paraules i els accents, fem dictats i còpia, estudiem les normes, etc.); en canvi ara hem adoptat una perspectiva sociològica: ens hem fixat en el que diu la gent sobre l'ortografia i descobrim que forma part de l'itinerari escolar de tothom.

3.2. "Peix al cove...!": una recerca pedagògica

Els explico que he portat a terme la idea de la reflexió amb un infant de 5è de primària (que anomenarem Nil). L'objectiu ha estat promoure la reflexió metalingüística d'aquesta criatura (que sistemàticament suspèn llengua o treu notes molt justes) amb un conjunt de tasques diverses: manipular, observar, classificar, escriure textos, fer llistes, revisar, identificar, etc. Aquestes activitats s'organitzen en un cicle que es pot repetir tantes vegades com calgui i que bategem amb una expressió de la nostra llengua que és ben bonica: "Peix al cove!".

Les tasques s'orienten a escriure textos (alguns d'oberts i d'altres de tancats, és a dir dictats) intentant d'aconseguir (al llarg de l'escriptura de vuit o nou textos) de rebaixar al màxim el nombre de faltes, a través de mesures com ara escriure, classificar, seleccionar, sistematitzar, diferenciar, etc. He adoptat un senzill i molt eficient sistema de seguiment: comptar el nombre de paraules per falta, una proporció que s'aconsegueix sumant totes les paraules d'un text i dividint-les pel nombre de faltes. Resultat: tantes paraules per falta, com més paraules millor (vegeu Mesanza, 2004).

El Nil per Nadal fa 3 paraules per falta. A l'escola només li posen nota i no li expliquen com millorar: de manera recurrent suspèn català i castellà. Això fa que es pensi que no escriu bé, que no té idees interessants per posar per escrit i que no vulgui escriure (ja que escriure és per a ell una acció de risc). Cinc mesos més tard, cap al maig, i després d'haver fet diversos cicles de tasques que promouen la reflexió metalingüística, aconsegueix escriure textos amb 30, 50, 70 i 80 paraules per falta (la mitjana espanyola en alumnes de 6è és de 16 paraules per falta i de 25 paraules per falta en alumnes de 2n d'ESO, vegeu

Aguirregómezcorta, 2005). Ara, al Nil, escriure no li sembla una acció de risc. Als Quadres 2 i 3 hi ha uns textos que va escriure al cap de tres setmanes d'estar fent les activitats de "Peix al cove!". Podem comprovar que no només supera les tres paraules per falta sinó que sembla que té coses interessants a dir sobre les seves aficions i sobre les lectures que fa:

Quadre 2. *Quan el Jim sent la veu de John Silver...*

no sap si plorar o riure, la seva veu *es molt greu sobretot quan canta. Però *lo que fa més por d'en John Silver *es la pota que li *quede, com que només en *te una *semble bastant indefens, però si alguna persona *o pensa jo mateix li diria que està equivocac. (53 paraules / 7 faltes: 7,5 paraules per falta)

Quadre 3. *A veces voy a una plaza para...*

hacer volar aviones de papel. Los aviones de papel vuelan de distintas maneras. Uno de ellos vuela muy recto, otro vuela *aciendo giros grandes y lentos y otro lo tiras vertical y hace como *votes en el aire mientras *vaja y va aterrizando. (43 paraules / 3 faltes: 14 paraules per falta)

Als alumnes de 4t de secundària aquesta experiència els ha semblat interessant (i no cal dir que han descobert de seguida que el Nil és el meu fill). Hauran de fer una recerca semblant a partir d'aquesta experiència seguint la màxima "La millora manera d'aprendre és ensenyant" i portar a terme el mètode "Peix al cove!" amb un infant que triïn ells mateixos.

- **Què volem saber?** Si amb infants diversos pot funcionar el plantejament bàsic del mètode "Peix al cove!", basat en tres accions:
 - "Fixar-s'hi? Sí però sobretot reflexionar": en el primer cas esperem que els infants aprenguin inconscientment i en l'altre promovem que facin moltes coses per reflexionar sobre el que hem d'aprendre.
 - "Recompte de les paraules per falta": que un text tingui deu faltes no ens informa de gaire perquè no sabem si el text era curt o llarg; que un text tingui 15 paraules per falta ens indica que la persona no ha pogut fer ni dues línies sense fer cap falta. A més, això es pot traduir fàcilment a uns gràfics de seguiment.
 - "Escriure i revisar": volem portar a terme escriptura de textos i dictats i tasques de recerca i classificació d'errors diversos, amb gràfics de seguiment de les paraules per falta.
- **Què hem de fer per saber-ho?** Ens caldrà portar a terme el dossier "Peix al cove!" (vegeu l'Annex) amb aprenents que fan moltes faltes. El dossier té una primera part teòrica adreçada als alumnes de Secundària amb un espai per contrastar els verbs "fixar-s'hi" i "reflexionar" i per desenvolupar una mica la metàfora del peix. Consisteix en un cicle que es porta a terme tres vegades (Quadre 4), amb un gràfic per incloure-hi l'evolució de les paraules per falta, una llista d'eslògans per donar ànims a l'aprenent i un espai de tancament per observacions finals (vegeu Fontich, 2024, per més detalls).

Quadre 4. El cicle de "Peix al cove!"

1. **El text:** S'escriuen breus textos i es compta el nombre de paraules; el text es retorna corregit. Una estratègia per introduir temes pot ser proposar inicis incomplets.
2. **El peix:** En parelles o petits grups, els alumnes observen els textos i seleccionen els errors més destacats o recurrents, com accents oberts, erra muda o finals amb -ava. L'objectiu és classificar-los com a "espines", amb cada espina que indica una casuística específica, i s'omple amb exemples corregits del text original o amb nous termes.
3. **La llista:** Se seleccionen deu paraules de la llista i s'explica el punt crític o problema associat a cadascuna.
4. **Primer dictat:** Cada membre de l'equip escriu un text que inclogui les paraules subratllades de la llista del company. Aquest text és dictat i corregit.
5. **La xarxa:** Es revisen les paraules de la llista i s'intenta establir possibles relacions entre elles, com termes acabats en -erra a l'eix de les abscisses i termes amb finals en -ava a l'eix de les ordenades.
6. **Segon dictat:** Es dicta el mateix text de nou al cap d'uns dies.

- **Què hem après?** Hem vist que l'ortografia no ha de plantejar-se sempre únicament com una qüestió de memòria visual. Ens cal pensar també maneres de fer en què l'ortografia s'aprengui a través de la reflexió, l'observació i el diàleg. Creiem que això que és aplicable a la quitxalla més menuda és aplicable també a alumnes de Secundària.
- **Quina conclusió en traiem?** Realitzar aquestes reflexions ha agradat, perquè aprendre no és només "fer" sinó també "reflexionar sobre el que fem" i fer-ho amb els altres; la recerca portada a terme no ha permès veure si els infants milloraven perquè ha tingut un lapse de temps massa breu, però els participants sí que han manifestat que s'ho havien passat millor que no pas fent les tasques habituals de dictat i còpia i als alumnes de Secundària els ha permès de veure l'aprenentatge ortogràfic "des de fora".

4. Exposar els resultats a la universitat

Costa molt de trobar un buit en l'horari dels estudiants universitaris i al final se supera aquest obstacle. La visita a la universitat implica preparar bé les explicacions i dissenyar uns pòsters per facilitar l'exposició oral. També s'elaboren i distribueixen un tríptic i un adhesiu de regal (Imatges 1 i 2).

Imatge 1. Portada del tríptic.

Imatge 2. Adhesiu

Així mateix es prepara un guió per a la gravació de l'esdeveniment en vistes a elaborar un vídeo final. Després de molts esforços, l'edició del vídeo es completa i es penja al blog dels estudiants universitaris "Estira-i-arronsa".³ Així com amb la publicació dels textos els alumnes de 4t d'ESO donen a conèixer el seu treball, l'elaboració del vídeo facilita la reflexió sobre el projecte realitzat, el que se'n diu "recuperació metacognitiva", i això els ajuda a tenir una idea més clara del camí recorregut (vegeu Camps et al. 2021). Val a dir que els estudiants universitaris al seu blog hi fan unes valoracions força interessants que contrasten amb les valoracions que fan d'algunes experiències que els va tocar de viure quan anaven a l'escola.

5. Implicacions d'aquest projecte

Fent aquest projecte d'ortografia, els alumnes han hagut de fer tasques que s'espera que facin a la classe de llengua, tasques productives i receptives, orals i escrites. Efectivament han hagut de resumir, escriure, revisar l'ortografia d'escrits propis i d'altri, classificar, buscar informació, fer esquemes (per als murals de l'exposició), elaborar enquestes, dictar, etc. I també discutir en petit grup, arribar a conclusions, recollir dades orals a través d'entrevistes, expressar oralment una informació, etc.

Ha estat destacada la dificultat de l'escola d'ajudar els alumnes a millorar l'ortografia, així com el problema dels professors per anar més enllà de plantejaments d'instrucció directa. Milian (2009), destaca per exemple la dificultat d'ampliar el repertori de pràctiques educatives, i alhora la necessitat de fer-ho:

La manera d'aprendre i els motius per aprendre constitueixen dos aspectes centrals en el plantejament per ensenyar l'ortografia, una manera d'ensenyar que té en compte l'aprenent i també l'objecte. Però tant l'ensenyant com l'aprenent, elements bàsics de la situació d'ensenyament i aprenentatge, són encara un món per explorar en el context de l'aula, i alhora constitueixen els pols que podríem dir-ne més reticents, perquè s'oposen a qualsevol cosa que faci trontollar les seves maneres de fer, les seves conductes d'ensenyant i d'aprenent, tan arrelades. (p. 19).

Un dels aspectes clau que han estat senyalats per a la millora de l'ortografia i de les pràctiques comunicatives escrites ha estat implicar els alumnes en tasques que promoguin la reflexió metalingüística (Milian, 2009; Camps et al. 2021). Per virtut d'aquesta reflexió la llengua es converteix en objecte d'atenció. I en aquest projecte ens basem en la idea que per aprendre ortografia no n'hi ha prou de fer tasques orientades a l'aprenentatge implícit lligades al verb "fixar-s'hi" sinó que cal fer també (i *sobretot*) tasques de reflexió lligades a la reflexió metalingüística (usar la llengua per aprendre llengua) i metacognitiva (reflexionar sobre què aprenem com ho aprenem i per què ho aprenem).

El vídeo, en aquest sentit, no ha estat un simple recurs en ell mateix sinó que ha servit per potenciar tal com ha estat indicat la reflexió metacognitiva: la capacitat de reflexionar sobre el que hem après permet la presa de consciència sobre el propi aprenentatge i per tant aprendre millor perquè es fa amb més intencionalitat. En aquest sentit és un recurs coherent amb la finalitat del projecte, que persegueix de desautomatitzar la visió que els alumnes tenen de l'ortografia convertint-la en objecte de reflexió. El vídeo com a producte final, a més, no només recull l'experiència i la sistematitza, sinó que la transforma en un producte per a la formació del professorat. El que inicialment era una experiència escolar (un projecte) adopta també la identitat d'un recurs de formació.

³ Vegeu els següents enllaços: www.estira-i-arronsa.blogspot.com i <https://www.youtube.com/watch?v=Ss6OZnBCICQ>.

Aquest recurs mostra un model d'ensenyament de l'ortografia en què no només es fan dictats i es descompta la nota per les faltes (sense negar la importància que té això) sinó que converteix l'ortografia i sobretot el procés d'aprendre'n i ensenyar-ne en un objecte de reflexió. Mostra també un model per treballar el vídeo a l'aula de llengua, en relació a aspectes del currículum potser no gaire atractius inicialment: amb el vídeo aquests continguts adquireixen un color diferent i promouen una implicació també diferent per part de l'alumne (Ferrés i Piscitelli, 2012).

A més de ser una experiència compartida amb estudiants d'Educació Primària de la UAB ha estat un treball compartit amb mestres de diverses escoles i objecte de reflexió en quatre ocasions en sessions de formació del professorat (en centres de Ripollet i Badia del Vallès). En certa manera mostra un model per establir una xarxa de col·laboració entre l'escola, la formació inicial i contínua del professorat, i la recerca en Didàctica de la Llengua. El projecte que acabem de presentar té implicacions per a la formació del professorat en relació a diversos àmbits:

- **Àmbit curricular:** Coll (2009) considera que sovint el propi currículum constitueix un entrebanc per a un treball a l'aula pròpiament constructivista. Un treball com el que he presentat implica obrir l'espai perquè els alumnes s'impliquin en el treball col·laboratiu de la mà del professor. En aquests contextos, en certa manera el professor sap on vol arribar i ha de deixar que siguin els alumnes (amb les seves preguntes, les seves dificultats i els seus encerts) els qui li indiquin com fer-ho.
- **Àmbit escolar:** lligant amb la idea anterior, aquest projecte mostra la necessitat que l'escola permeti un cert marge als docents. Els centres educatius són comunitats d'una gran complexitat humana i la bona gestió passa per tenir un dia a dia relativament apamat i ben programat. Però si una escola només insisteix en això esdevé una mena "d'empresa de serveis" en què els horaris i les rutines són més importants que l'educació. En aquest sentit tal com destaquen Edwards i Mercer (2012) l'educació no es pot reduir a la consecució d'una mena de guió prefixat sinó que cal vetllar pels processos d'intercomprensió entre el professor (que té uns objectius d'ensenyament) i els alumnes (que han de seguir un procés d'aprenentatge no sempre fàcil).
- **Àmbit de la formació contínua del professorat:** l'elaboració del vídeo ha servit per organitzar algunes sessions de formació contínua del professorat. El vídeo-reportatge constitueix una mostra del que es pot fer però l'important són les idees que hi ha al darrere, entre les quals (a) el potencial del vídeo per ajudar els alumnes a reflexionar sobre el seu procés d'aprenentatge i (b) l'ortografia com un objecte que pot ser explorat per part dels alumnes en aquest cas de 4t d'ESO des d'un punt de vista sociològic i pedagògic a més del lingüístic-normatiu habitual.
- **Àmbit de la formació inicial del professorat:** els alumnes que han participat en aquest projecte han hagut d'exposar-ne els resultats a estudiants que aviat seran mestres. Si aquests estudiants estan explorant els beneficis de la parla per aprendre, és una bona experiència educativa per a ells observar això tot participant en un projecte d'aquest tipus. Alhora, pel fet que s'ha elaborat el vídeo, d'altres estudiants en el futur poden reflexionar també sobre aquesta experiència.
- **Àmbit de la recerca:** la recerca educativa en el camp de la Didàctica de la Llengua s'interessa per

les pràctiques d'aula per tal de poder-hi reflexionar i extreure'n idees que serveixin per millorar aquestes pràctiques. Es tracta d'un procés recursiu en què l'estudi de cas a partir d'uns marcs teòrics (en el nostre cas el constructivisme i l'interaccionisme social, vegeu Camps 2021) serviran per donar sentit als processos observats i per realitzar noves propostes millorades.

Referències

- Aguirregómezcorta, M. (2005). "Los chicos de 11 años cometen una falta de ortografía cada 16 palabras escritas: Un estudio entre 890 alumnos señala que más de la mitad de los fallos se debe a los acentos". *El País*, 24 d'octubre.
https://elpais.com/diario/2005/10/24/educacion/1130104802_850215.html#?prm=copy_link
- Bosque, I. (2012). "Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer". RAE.
- Bradbury, H. (ed.) (2020). *The SAGE handbook of action research*. SAGE.
<https://doi.org/10.4135/9781473921290>
- Cambareri, L.A. (2021). *Action Research as Professional Development: Creating Effective Professional Development in Every Classroom*. Doctoral dissertation, University of Kentucky.
<https://doi.org/10.13023/etd.2021.251>
- Camps, A. (2021). La investigación en didáctica de la lengua en la encrucijada de muchos caminos. In A. Camps i X. Fontich (eds.), *La actividad metalingüística como espacio de encuentro de la escritura y la gramática* (pp.402-413). Universidad Nacional de San Juan. [En línea](#).
- Camps, A., Guasch, O., Milian, M., Ribas, T. (2021). Secuencias didácticas para trabajar la gramática en la escuela. In A. Camps i X. Fontich (eds.), *La actividad metalingüística como espacio de encuentro de la escritura y la gramática* (pp.248-250). Universidad Nacional de San Juan. [En línea](#).
- Coll, C. (2009). Aprender y enseñar con las TIC: expectativas, realidad y potencialidades. In R. Carneiro, J.C. Toscano i T. Díaz (coord.), *Los desafíos de las TIC para el cambio educativo* (pp. 30-45). OEI i Fundación Santillana.
- Delgado, R. (2021). Decir "lo que es": el hiperónimo en un aula de Secundaria. In A. Camps i X. Fontich (eds.), *La actividad metalingüística como espacio de encuentro de la escritura y la gramática* (pp.384-390). Universidad Nacional de San Juan. [En línea](#).
- Edwards, D. i Mercer, N. (2012). *Common knowledge: The development of understanding in the classroom*. Methuen/Routledge.
- Ferrés, J. i Piscitelli, A. (2012). *La competencia mediática: Propuesta articulada de dimensiones e indicadores*. *Comunicar*, 38, 75-82.
- Fontich, X. (2020). *Projectes per aprendre literatura: interpretació i creativitat a l'aula*. UAB.
- Fontich, X. (2024). Un cicle de tasques per millorar l'ortografia a Primària i Secundària: "Fem que l'ortografia sigui... peix al cove!". *Articles de didàctica de la llengua i de la literatura*, 103, 62-68.
- Grijelmo, Á. (2019). *Propuesta de acuerdo sobre el lenguaje inclusivo*. Taurus.
- Mercer, N. (2019). *Language and the Joint Creation of Knowledge*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780429400759>
- Mesanza, J. (2004). *Dominio ortográfico e inventario disortográfico del alumnado de la Comunidad de*

Madrid al final de la educació primària. Comunidad de Madrid.

- Milan, M. (2009). Parlem d'ortografia: què és, com s'aprèn i com s'ensenya. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, 48, 10-23.
- Pea, R.D. (1993). Learning scientific concepts through material and social activities: Conversational analysis meets conceptual change. *Educational Psychologist* 28(3), 265-277.
https://doi.org/10.1207/s15326985ep2803_6
- Serafini, M.T. (2007). *Cómo se escribe*. Booket.
- Vilà, M. (2005). La secuencia didáctica como metodología para la enseñanza y el aprendizaje del discurso oral formal. In M. Vilà (coord.), *El discurso oral formal: contenidos de aprendizaje y secuencias didácticas* (pp. 117-130). Graó.

ANNEX – DOSSIER DE "PEIX AL COVE!"

**FEM QUE
L'ORTOGRAFIA
SIGUI...
*PEIX AL COVE!***

Mètode per aprendre ortografia
a través de la reflexió conjunta

**Edicions del
Peix Xiroi**

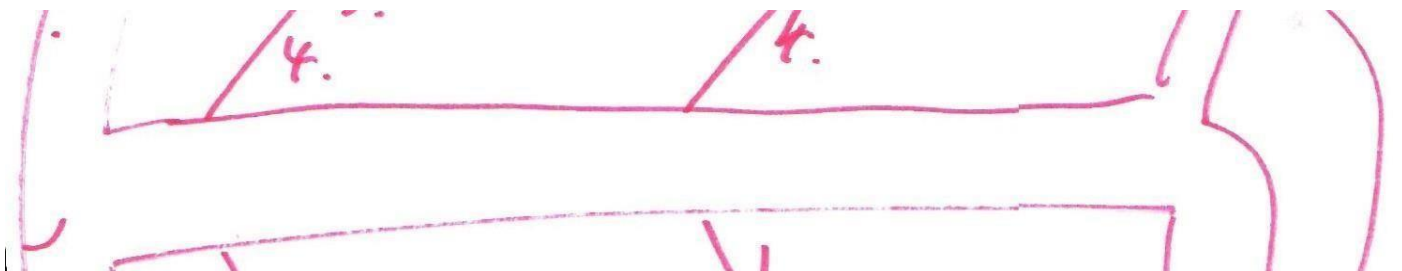

Xavier Fontich

pel que fa a la idea, el disseny del dossier i la imatge de la portada

Edicions del Peix Xiroi

1a edició: Febrer de 2024

Taula de continguts

- ❖ Introducció: Aprenere ortografia
- ❖ Funcionament: Un peix de tres cicles
- ❖ “... Peix al cove!” – primer cicle
- ❖ “... Peix al cove!” – segon cicle
- ❖ “... Peix al cove!” – tercer cicle
- ❖ El gràfic de paraules per falta
- ❖ Els missatges-peix
- ❖ Reflexió final: Un cove ple de peixos

Introducció: Aprendre ortografia

Dos verbs complementaris:

- “Fixar-s’hi”:
- “Reflexionar”:

La metàfora del peix:

- Espines.
- “... Peix al cove!”
- La multiplicació dels peixos.
- La xarxa.
- “Que se’ns escapa un peix!”

Funcionament: Un peix de tres cicles

Les sis parts del cicle “... Peix al cove!”

1. El text

- Escriure textos breus
- Fer-ne el recompte de paraules
- Corregir-ne les faltes

■ Sempre recordar de llegir els textos que...

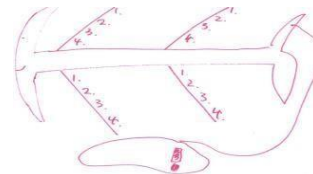
■ Un dia, mentre jugàvem al pati...

■ El dia que vam fer una excursió...

TOTAL DE PARAULES: _____

2. El peix

- Seleccionar faltes del text corregit
- Classificar-les per tipus o “espines”

3. La llista

- Seleccionar 10 paraules de les espines
- Explicar-ne el “punt calent” o problema

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

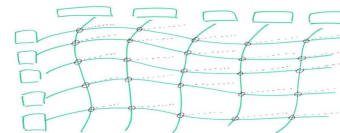
4. Primer dictat

- Dictat que inclou paraules classificades al peix

TOTAL DE PARAULES: _____

5. La xarxa

- Elaboració d'una xarxa: confluència de dos aspectes per cada paraula

6. Segon dictat

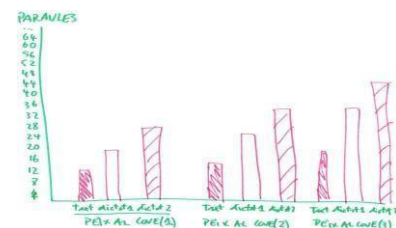
- Dictat del mateix text que el primer dictat realitzat al cap d'uns dies

TOTAL DE PARAULES: _____

El gràfic de paraules per falta

Els missatges-peix

La reflexió final

“... PEIX AL COVE!” - primer cicle

1. El text

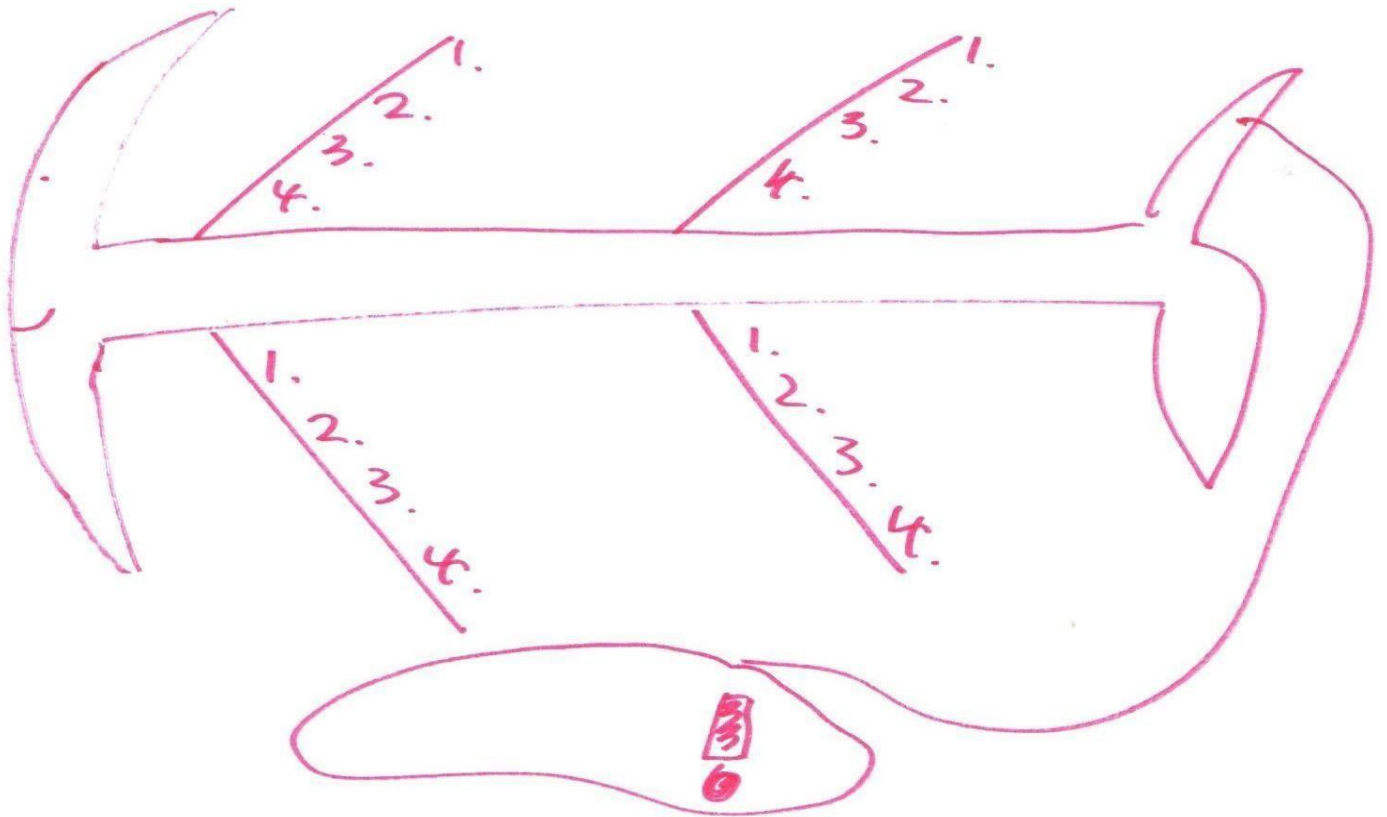
▣ Sempre recordaré la vegada que...

▣ Un dia, mentre jugàvem al pati...

▣ El dia que vam fer una excursió...

TOTAL DE PARAULES: _____

2. El peix

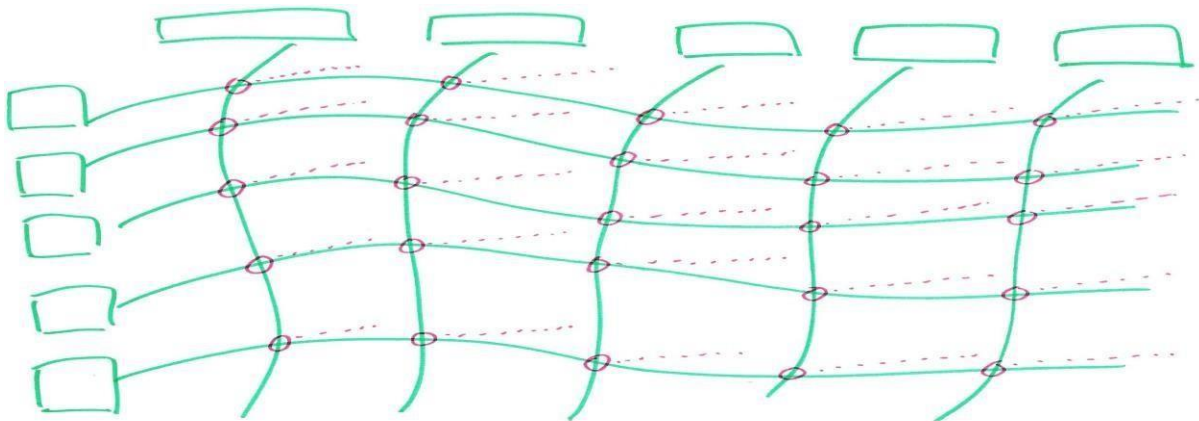
3. La llista

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

4. Primer dictat

TOTAL DE PARAULES : _____

5. La xarxa

6. Segon dictat

TOTAL DE PARAULES : _____

“... PEIX AL COVE!” - segon cicle

1. El text

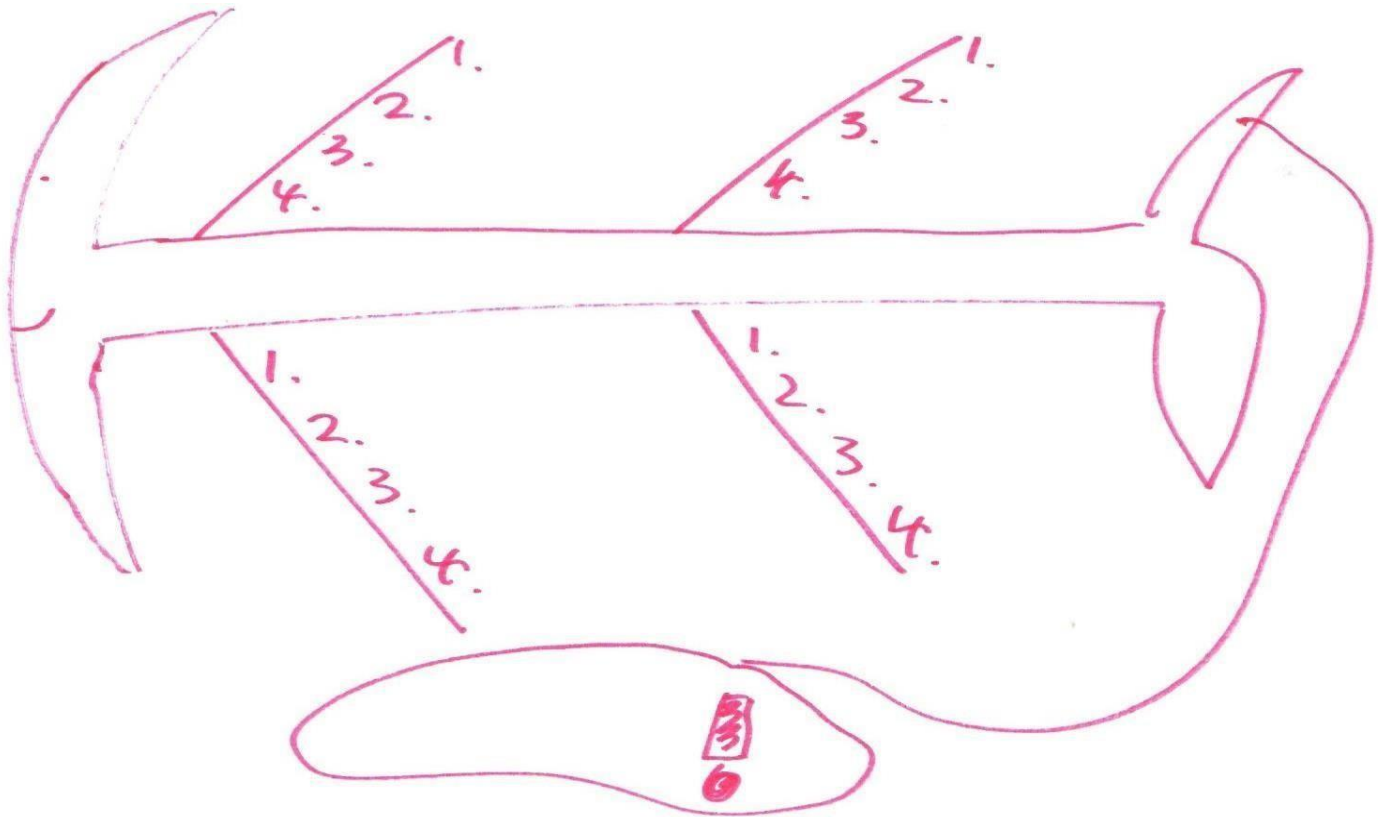
▣ Quan surto de l'escola, a la tarda...

▣ Sempre m'ha agradat l'assignatura de...

▣ Jo crec que l'ofici de mestre deu ser difícil perquè...

TOTAL DE PARAULES: _____

2. El peix

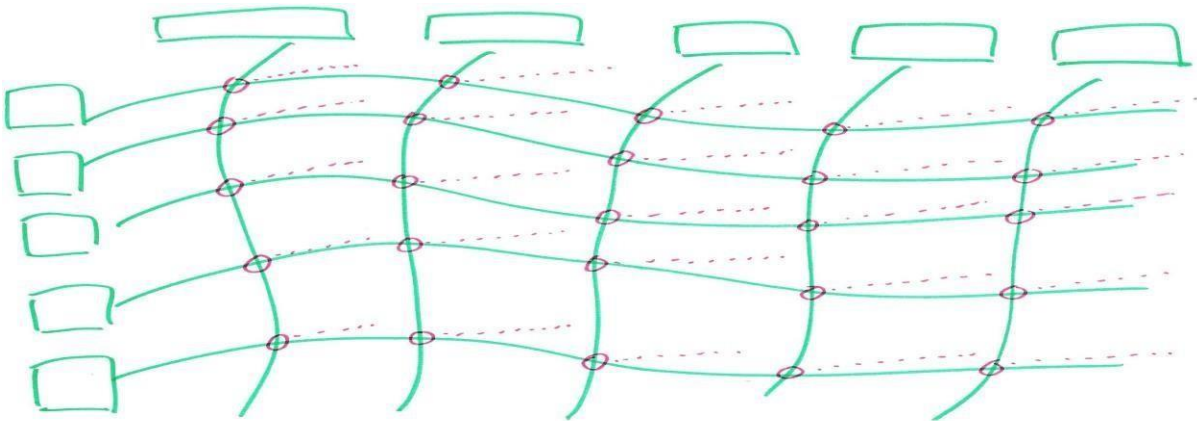
3. La llista

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

4. Primer dictat

TOTAL DE PARAULES : _____

5. La xarxa

6. Segon dictat

TOTAL DE PARAULES : _____

“... PEIX AL COVE!” - tercer cicle

1. El text

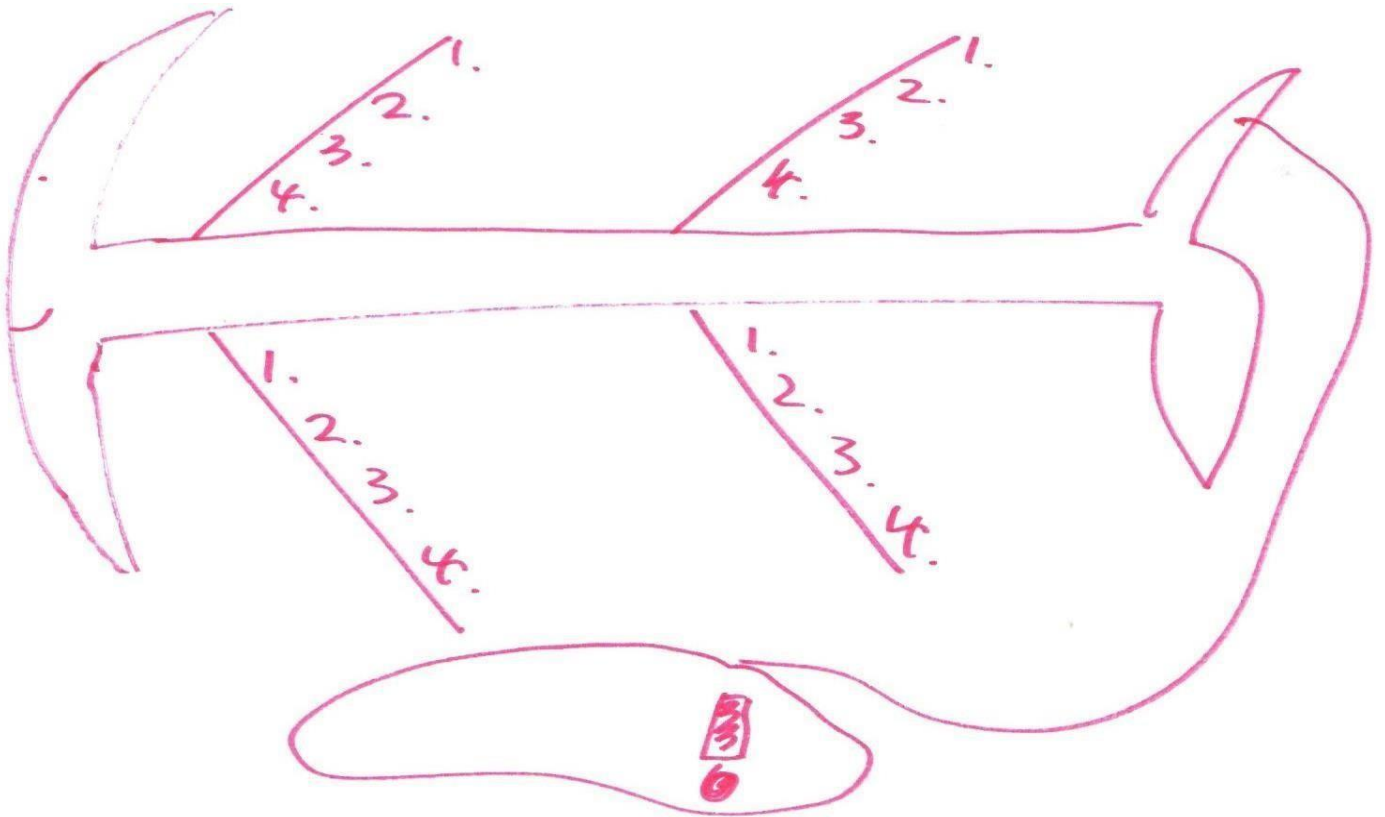
▣ De tots els llibres que conec, el personatge que més m'ha impactat ha estat...

▣ Quan veig una pel·lícula, m'agrada que...

▣ De vegades, quan jugo a...

TOTAL DE PARAULES: _____

2. El peix

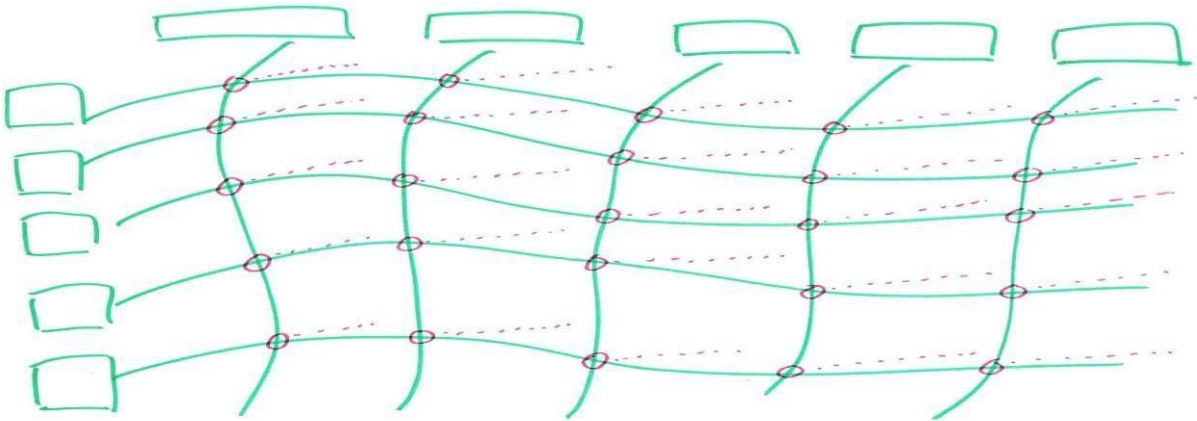
3. La llista

1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

4. Primer dictat

TOTAL DE PARAULES : _____

5. La xarxa

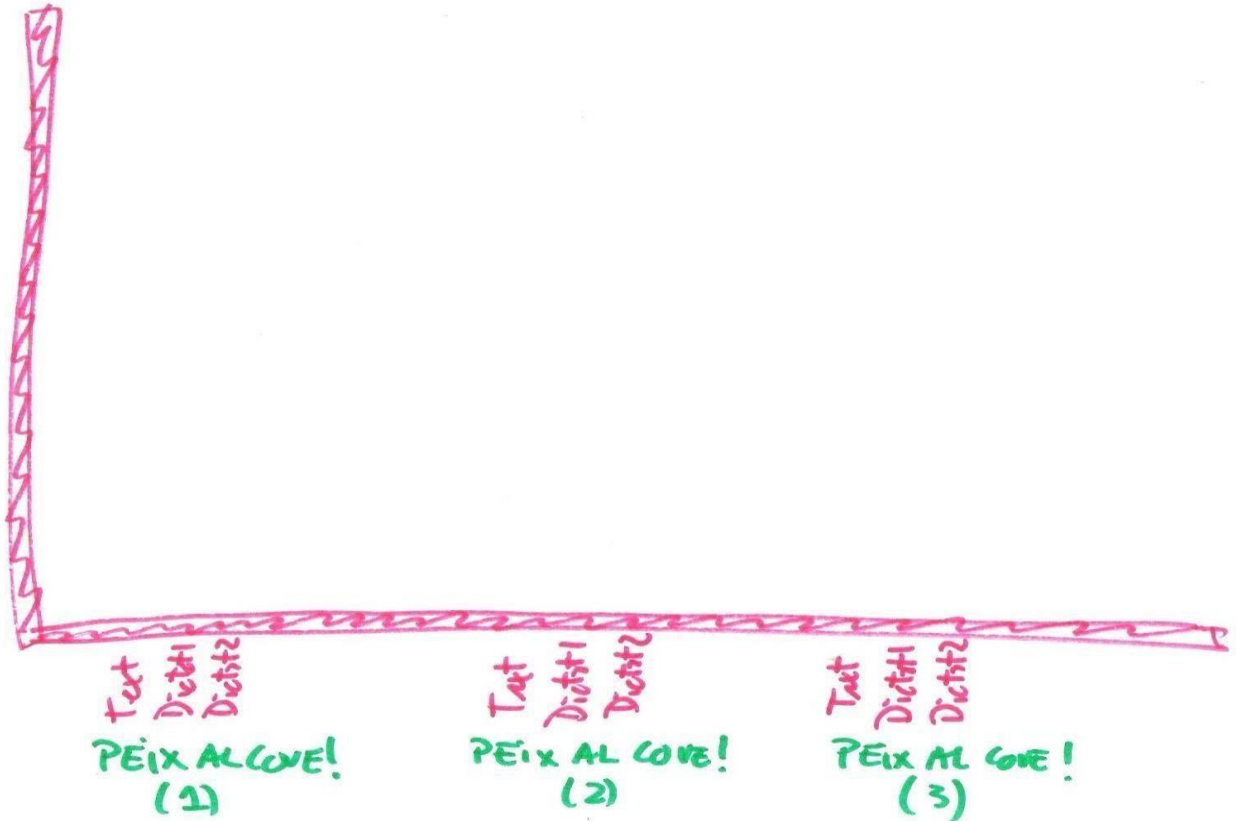

6. Segon dictat

TOTAL DE PARAULES : _____

El gràfic de paraules per falta

PARAULES
PER FALTA

Els missatges-peix

1.

2.

3.

Reflexió final: Un cove ple de peixos

